

DÉRI ÁGNES

Brüsszel – a mi városunk

Mint tagállamok, közvetve-közvetlenül mi is „brüsszeliek” vagyunk. Jelentős számú magyar alkalmazott van már Brüsszelben, és folyamatosan érkeznek az újabb pályázók. Brüsszelt ezért ismerni kell, fussunk át történetén. Belgium mai területét Julius Caesar i.e. 57 -ben hódította meg, mely i.u. IV-V. században a frank királyság központi magva lett. A frank birodalom bukásakor önálló hercegségekre esett szét, melyeknek történelme összeolvadt Németalföld történelmével.

Brüsszel neve először egy 695-ből származó oklevélben szerepelt „Brucella” formában („broek”=mocsár, „sali”=lakóhely). A várost a XI. században, a brabanti hercegek virágoztatták fel, a Bruges-t és Köln-t összekötő kereskedelmi útvonal egyik legnagyobb állomáshelyén a kereskedelem elsősorban szövetekre összpontosult, amelyet Franciaország, Olaszország és Anglia piacaira szállítottak. A XV. században a Brabant tartomány a burgundi hercegek uralma alá került. 1430-ban, „Jó” Fülöpöt meggyőzték, hogy Brüsszelben épüljenek palotái, így 1459-ben elkészült az Aula Magna. Ma a díszterem az egykori Coudenberg-palota része, a gótikus stílus csodája: egy óriási, tornyokkal szegélyezett, 16 méter magas, oszlopok és pillérek nélküli csúcsíves templomhajó. A Place Royale alatt nemrégiben végzett ásások során felszínre kerültek a palota alapjainak maradványai, ezek ma is látogathatók. A többi 1731-ben elpusztította a palotában tomboló tűzvész. A város a XIV. század végéig virágzott. Különösen nehéz korszak volt a város életében II. Fülöp spanyol király uralma, melyhez egy fontos esemény, a „gueux”-epizód kapcsolódik. 1555-ben II. Fülöp lépett trónra, aki fontosnak tartotta, hogy a szorosabb ellenőrzés végett egyesítse és központosítsa azokat. A spanyol inkvizíció üldözte és máglyára küldte a protestánsokat. Az 1560-as évekre egyre erősödött a tiltakozás II. Fülöp politikája ellen, amit Egmont és Hoorn grófok, valamint Orániai Vilmos vezettek. 1566-ban petíciót nyújtottak be a spanyol kormányzónak, Pármai Margitnak, melyben követelték az eretneküldözés megszüntetését, a tartománygyűlés összehívását, a helyi nemesség bevonását a hadseregbe és a kormányzásba. A nép a nemesek mellé állt, a lázadókat lekicsinylően koldusoknak (gueux) nevezték. Ennek eredete, hogy amikor a németalföldi nemesek küldöttséget menesztettek Pármai Margit brüsszeli udvarába, a küldöttek olyan egyszerű és szegényes ruházatban jelentek meg, hogy a király egyik tanácsadója, Berlaymont a következőt mondta: „ne les écoutez pas, Madame, ils ne sont que les gueux” („Ne hallgasson rájuk asszonyom, ezek csak koldusok”).

A társadalmi engedetlenségre Fülöp könyörtelen elnyomással válaszolt, spanyol katonák tömegeit vezényelte az északi területekre, hogy elfojtsa minden ellenállást. A hadsereg élén a kegyetlenségéről hírhedt Alba herceg állt, aki Brüsszel főterén kivégeztette Egmont és Hoorn grófokat más, királyhű nemesekkel együtt. Általános népi ellenállás tört ki, különösen északon, Alba csak a déli, a katolikus egyházhoz hű városokban volt képes fenntartani hatalmát. 1579-ben a hét északi tartomány egyesült az Utrechti Unióban, és a „Hallgatag” melléknevet viselő Orániai Vilmost ismerte el kormányzó államfőnek. Az unió kimondta az elszakadást Spanyolország-

tól. E függetlenségét kikiáltó unióból, az Egyesült Tartományokból született meg a mai Hollandia, míg Németalföld katolikus, déli tartományai (Spanyol-Németalföld) több száz éven át maradtak spanyol és Habsburg uralom alatt. Ezek alkotják ma Belgiumot, valamint Luxemburgot.

A spanyol örökösödési háború tétje a spanyol Habsburgok kihalásával gazdátlaná vált világbirodalom megszerzése volt. Mivel ez a döntés az európai erőegyensúly megbomlását eredményezte volna, nemcsak a rivális osztrák Habsburgok, hanem a többi európai hatalom ellenállását is kiváltotta: a terjeszkedési szándékot az „Egyesült Tartományok” és Anglia sem nézte jó szemmel. A Habsburg Birodalom és a Francia Királyság által vezetett koalíciók közti fegyveres harc fő színtere a francia-németalföldi határtér, a mai Belgium területe volt. XIV. Lajos hadjáratai alatt Brüsszelt is ostromolták: a mostani EU-negyed az ostrom közepén állt, a város központi része, a főtér és a városháza és több ezer lakóház is tűz áldozata lett.

1702-ben a franciák elfoglalták a várost, de 1713-ban az Utrechti Szerződés értelmében az ország nagy része Habsburg fennhatóság alá került, Mária Terézia uralma és Lotaringiai Károly helytartósága áldásos volt Brüsszelre: Lotaringiai Károly alatt a város fellélegezhetett, monumentális munkálatok révén klasszikus stílusú fővárossá akarta átalakítani.

1789-ben „brabant forradalom” néven felkelés tört ki és hosszú háborúskodás után az 1830-as forradalom Brüsszel függetlenségét hozta: I. Lipót, akinek személye a francia mellett az angol pártfogást is biztosította, 1831. július 21-én ünnepélyesen bevonult Brüsszelbe. Ekkor kezdett kialakulni a város mai arculata, a régi erődfalak helyén körutat építettek és új lakónegyedeket emeltek.

Brüsszel ekkor vált Belgium független fővárosává. Új köztisztviselői réteget vonzott (francia köztársasági és bonapartista emigránsokat is befogadott), az ipari külvárosok népsűrűsége pedig megnőtt. Bár Belgium lakosságának többsége flamand volt, az államhatalmat a frankofon felsőbb osztály birtokolta. Megkezdődött a lakosság lassú elfranciásodása. Ez a folyamat egészen a 20. század közepéig tartott, a brüsszeliek többsége ma francia nyelvű.

A flamand mozgalom a múlt század elejétől kezdett szerveződni. Jelenleg Belgium három régióra oszlik: a holland nyelvű flamand, a francia nyelvű vallon és a kétnyelvű „Brüsszel-főváros” régió. Ezzel párhuzamosan három kulturális közösség is létrejött: a flamand, a német nyelvű és a belgiumi francia közösség. Brüsszel 1958-tól az Európai Közösségek székhelye.

Mikor és hogyan települtek az EU intézményei Brüsszelbe?

Az intézmények székhelyének kérdése visszatérő téma a tagállamok között. Az Európai Védelmi Közösség kudarca után az integrációs folyamat újraindításának, – melyet a hat alapító tagállam külügyminiszterei a messinai konferencián határoztak el – illetve az Európai Gazdasági Közösség (EGK) és az Euratom alapszerződésai tárgyalásának elsődleges színhelye a Val Duchesse kastély volt. A tárgyalások során kerülték a székhely kérdését, ebben a párizsi konferencia résztvevőinek sem sikerült konszenzusra jutniuk. Az első európai közösség, az Európai Szén- és Acélközösség (ESZAK) létrehozásakor Franciaország és Németország Saarbrückent javasolta, a többi tagállam a decentralizációt támogatta, így az intézmények a különböző tagállamokba kerültek volna. Brüsszel, mint kompromisszumos megoldás merült fel, s ezzel minden tagállam egyetértett, egyet kivéve: *Belgium* Liège mellett foglalt állást, mivel az észak-európai szén- és acélmező földrajzi központjában és a szállítási útvo-

nalak csomópontjában helyezkedett el. Két napi kimerítő vita után elfogadták azt a javaslatot, hogy az intézmények ideiglenesen Luxembourgban legyenek, a parlamenti gyűléseket pedig az Európa Tanács strassburgi üléstermében tartásuk. Brüsszel így elvesztette azt a történelmi lehetőséget, hogy az Európai intézmények egyedüli központja legyen.

Mivel az EGK elnöksége forgórendszerben váltakozott, s mert Belgium B-vel kezdődik, az első elnökséget Belgium töltötte be, a miniszterek tanácsának első ülését a Palais des Académies-ben tartották. Az intézmények adminisztrációs részlegei Brüsszelben kaptak helyet, míg a vezetőknek felváltva Brüsszelben és Luxembourgban kellett találkozniuk. Ez megerősítette Brüsszel helyzetét, ahol minden mindent megtettek, hogy megkönnyítsék a tisztviselők és a küldöttek életét. Az EU intézményeinek székhelyeit az Európai Tanács 1992-évi edinburgh-i ülésén rögzítették. Brüsszel megtarthatta a legtöbb bizottsági részleget, a Miniszterek Tanácsának titkárságát, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságot, és helyet adhatott a parlamenti bizottságok és frakciók üléseinek. Luxembourgban tartották negyedévente a Miniszterek Tanácsa üléseit és itt kapott helyet az Európai Bíróság, a Parlament titkársága és az Európai Beruházási Bank, majd pedig a Számvevőszék is ide került, amikor létrehozták. Az Európai Parlament (EP) plenáris üléseit Strasburgban tartják.

A Schumann körtéri épületesoport

A brüsszeli városfejlesztésből sokáig hiányzott egy átfogó Európa-központ-koncepció. A legelső intézményi részlegek a rue Belliard-on kaptak helyet, s ezzel egyidőben az Avenue de la Joyeuse Entrée és a rue de la Loi kereszteződésénél lévő irodakomplexum építésének első szakasza is befejeződött. A személyzet számának rohamos növekedése miatt az EU-s épületek egyre jobban szétszóródtak, a munkakörülmények romlottak hamarosan krónikus helyhiány lépett fel. 1965-re a 3200 bizottsági alkalmazott nyolc különböző épületben dolgozott. Ezek egyike a Berlaymont, ami a nevét az egykor a helyén működő apácázárdáról kapta. 1958-tól a belga kormány felajánlotta, hogy a bizottsági részlegek számára felépítet a már létező irodák közelében egy új tömböt alakít ki. Az Európai Bizottságot érdekelte a kezdeményezés, mivel szüksége volt egy olyan épületre, ami a hatalmát és fontos szerepét szimbolizálta.

A 3000 tisztviselőnek helyet adó „EU-s közigazgatási központ” egy oszlopokon álló, aszimmetrikus kereszt alakú épület, tizenhárom emeletét egy központi betonkerethez rögzített acélrudak tartják – így maximális szabad közlekedést engednek talajszinten. Az *Európai Bizottság* (EB) egy teljes újjáépítés után 2004-ben foglalta el a Berlaymont-t, annak építésekor ugyanis tűzvédelmi anyagként egészségre káros azbesztvegyületet alkalmaztak, s a hatóságok emiatt teljes renoválást rendeltek el. Ezt a Bizottság finanszírozta, majd a munkálatok befejezésével lehetősége nyílt megvenni az épületet 560 millió euróért. Jelenleg mintegy 2700 tisztviselő - a biztosok, kabinetjeik és számos főigazgatóság - kapott itt helyet.

A Bizottság kereskedelmi, bővítési és külkapcsolati igazgatósága a tizenöt emeletes, 3 szárnyú Charlemagne-ban található. Ugyanakkor épült, mint a Berlaymont, és a Schuman körtér körül elszórt EU-s közigazgatási részlegeket gyűjtötte egybe. A megoldást támogatta a belga kormány, remélve, hogy az általa finanszírozott út- és vasúthálózatot jól ki fogják használni. A Bizottság, melynek részlegei gyorsan bővültek, presztízskérdésként kezelte a Berlaymont épület kizárólagos elfoglalását, majd amikor ez megtörtént, az EB a Charlemagne-t a Tanács titkárságának adta

(amely azelőtt a Mont des Arts-on helyezkedett el az Európai Gazdasági és Szociális Bizottsággal együtt), amely itt működött 1995-ig.

Az *Európai Unió Tanácsa* a rue de la Loi másik oldalán, a Justus Lipsius komplexumban működik. A helyszínről való megegyezés ebben az esetben sem volt egyszerű feladat. Belgiumnak sikerült meggyőzni a Tanácsot, hogy a Berlaymont-nal szemközti helyet foglalja el, egyben felajánlotta, hogy fedezi a telek és az infrastruktúra költségeit. A környékbeli lakosok azonban tiltakoztak: nem akarták, hogy a Maalbeek-völgy „közigazgatási gettóvá” váljon, így a projektet átmenetileg leállították.¹ A Tanács elhelyezésének kérdése 1979-ben újra előkerült, s végül egy nemzetközi versenykiírás eredményeképpen a kiválasztott projekt, a Justus Lipsius 1989–93 között épült fel.

A Justus Lipsius mellett áll a Residence Palace hatalmas épülete, melyet egy svájci építész tervezett art deco stílusban. Lakói számára luxuskomfortot és a milliomos polgári lét színvonalát nyújtotta 15 éven keresztül, ám a projekt túl nagyra törő volt Brüsszel méreteihez képest, és nem hozta meg a várt sikert a kor polgári vevőkörében. A második világháború után az állam vásárolta meg és közigazgatási központtá alakította át. A 2000. szeptemberi nizzai csúcsértekezlet tanácskozásai során az Európai Tanács úgy döntött, hogy ha az Unió 25 tagú lesz, akkor minden „rendes” ülést Brüsszelben tartja. Ez véget vetett a fővárosok rotációs rendszerének és Brüsszel kapta az elsőbbség jogát. Ha minden a tervek szerint halad, a Residence Palace felújított épületei adnak majd helyet az Európai Tanács rendszeres üléseinek 2008-tól.

Az integráció kezdetén az *Európai Parlament* a strassburgi Európa Tanács épületében kapott helyet. A Parlament közvetlen választásával, az Unió bővítésével és a Parlament hatáskörének kiterjesztésével a logisztikai problémák egyre nőttek. Miközben a tagállamok képtelenek voltak egyezsége jutni a helyszínt illetően, Brüsszelben egy holding társaság és egy bank közösen fogtak hozzá egy nemzetközi kongresszusi központ építéséhez, melyet hivatalosan nem az EP székhelyéül szántak.

Az edinburgh-i kompromisszum értelmében – Dehaene és Mitterand közötti megegyezésként (azóta „solution à la belge”-ként – megoldás belga módra – emlegetik) – Strassburgban és Brüsszelben is teljes infrastruktúrát építettek ki, hogy az EP mindkét helyen ülésezhessen, s ezt a kényelmetlen szétszakadást a Szerződések is rögzítették. Ennek megfelelően havonta egy ülést tartanak Strassburgban, a rendkívüli ülések, a politikai frakciók és a belső bizottságok üléseit Brüsszelben rendezik, az EP titkársága pedig Luxembourgban van. A két székhelyből eredő idő- és erőforrás-pazarlás pedig azon túl, hogy a működést hátráltatja, a Parlament imázsát is megkoptatja.

Az EU tanácsadó testületei, az *Európai Gazdasági és Szociális Bizottság* (EGSZB), amely egy európai szintű fórum a civil társadalmi szervezetek és egyesületek számára; valamint a *Régiók Bizottsága* (RB), amely Európa regionális és helyi hatóságait tömöríti. Ez utóbbit az 1991-es Maastrichti Szerződés hozta létre, és első ülést 1994-ben tartotta. A két testület 2004-ben került egy épületbe a rue Belliard-on.

---

¹ A Berlaymont mögötti bővítési terv alternatívjaként új épületet húztak fel az avenue d'Auderghem/Breydel/Belliard sarkán, s ezt a Bizottság ideiglenes helyéül szánták a Berlaymont renoválása alatt. Eközben egy 22 konferenciatermet tartalmazó komplexum is épült a place Jourdan szélén, ami lehetővé tette, hogy a Bizottság több épületben szétszórt konferenciatermeit egy helyen csoportosítsák.

A környék története

Az európai intézmények a Maelbeek-völgy (Maelbeek = malom-patak) két oldalán helyezkednek el. A patakot 19. század végén a Chaussée d'Etterbeek alatt futó csatornába terelték. Az Abbaye de la Cambre kertjeitől kezdve a patak kanyargós útját a vidéken keresztül rótta, St-Josse, Etterbek, Ixelles – ma BXL régió részei – ennek partjai mentén épültek ki.

A Lipót-negyed, ahova az EU-intézményeket helyezték, a 19. században alakult ki, régi városrész volt, ez a Brüsszelt a 14. század óta körülvevő erődítményeken kívül épült egyik első lakónegyed. A városi udvarházak (Town mansions) – többsége ma már nem létezik – egymást próbálták felülmúlni szépségben és presztízsből.

Az Európai Parlament épületei a Lipót-park szélén vannak. A park építészei (Balat és Fuchs) angol stílusú, romantikus, festői elrendezést alakítottak ki, ami akkoriban nagyon népszerű volt. A park közepén épült állatkert épült, azonban igen rövid életű volt, mivel az állatokat nem gondozták megfelelően és azok elhullottak. A park kertészeti részét briliánsan kivitelezte egy botanikus, aki Közép- és Dél-Amerika növényvilágának felfedezéséről vált közismertté. Az üvegházakba egzotikus növényeket – 600 féle orchideát, 230 féle pálmát, gyógynövényeket, trópusi gyümölcsfákat – telepített. Mivel a szórakoztató park nem volt nyereséges, 1877-ben a város kezébe került, így a Lipót-park fokozatosan tudományos szerepet kapott. Ernest Solvay gyáros és Paul Héger orvos befolyása alatt, számos bankár támogatásával tudományos terület lett a park, ahol egyetemi intézetek kaptak helyet.

A Schuman körtér (1964-ig rue de la Loi/Wetstraat körtér) akkor jött létre, amikor a rue de la Loi-t (korábban: rue de la Société Civile) meghosszabbították a Lipót-negyedig. Az út a városközpontot és a Lindhout-fennsíkot kötötte össze, ahol a belga hadsereg gyakorlótere volt.

Ezt a gyakorlóteret alakíttatta át II. Lipót király kiállítási parkká, ez a mai Cinquanteaire-park. A Belgium függetlenségének 50. évfordulójára készült művészeti és ipari termékek nemzeti kiállítás kétszárnyú palotáját a londoni South Kensington-múzeum stílusában Gedeon Bordiau építész tervezte. A két szárnyat félkör alakú oszlopsor és közepén és egy árkád köti össze. A hármas boltívet II. Lipót költségére építették, miután a kormány vonakodott megadni a szükséges összeget.

A „Square”-környék (a „Terek”), a Berlaymont mögötti terület fokozatosan lejtő terekre osztása a késő 19. századig nyúlik vissza. Azelőtt nagy tó választotta el a gyorsan növekvő Lipót-negyedet a Granvelle-negyedtől, amely a Granvelle bíboros korábbi palotájához közel épült kis munkásházakból állt. A Gedeon Bordiau építész által készített terveket 1875-ben hagyták jóvá, megvalósítására pedig tíz évvel később, a gazdasági hanyatlás idején került sor. A Maelbeek-völgy vonalát követő lejtőn négy parkos tér (Square Marguerite, Ambiorix, avenue Palmerston és Marie-Louise) környéke a mai napig a „belle époque” eklektikus építészetének remeke.

Hova tovább?

Az európai integráció hat alapító országa közül kettőben is nemet mondtak a választók az Unió alkotmányára. Az európai együttműködés történetének eddigi krízisei után általában megerősödött, a mostani válság azonban egyszerre három területet – alkotmány, költségvetés és az Unió bővítése – érint. A helyzetet súlyosbítja, hogy lassult a gazdasági növekedés és kedvezőtlenek a demográfiai folyamatok, egyre nagyobb kihívást jelent az Unió gazdasági versenyképességének fenntartása. Köz-

ben a tagországok állampolgárai körében csökkent az Unióba vetett bizalom, Európa társadalmi, gazdasági és kulturális modellje továbbra is vonzó a kívülálló, szomszédos országok szemében.

A további bővítés lehetősége pedig újból felveti az új köztisztviselők elhelyezésének, az uniós testületek székhelyének kérdését. Elhelyezési gondok is közrejátszottak pl. a határőrizeti ügynökség központja kijelölésében: egyhangú szavazással végül Lengyelország lett a kiválasztott. Terv szintjén létezik egy kutatási-kutatásszervezési központ gondolata, valamint egy esélyegyenlőségi intézet ötlete is. Ezekben a - székhelyekért folyó - „presztízsjátszmákban” hazánk sikerrel szerepelhet.

Brüsszelben ma 30 520 közvetlen EU-s köztisztviselő él, 77 épületben, 1,5 millió m²-t foglalnak el. Az EU-negyed lakossága nagymértékben nőtt az EU-intézmények érkezése óta és ez tovább tart.

Luxembourg, Európa bírói fővárosa. 1952-ben az EU ideiglenes központjaként Luxembourgra esett a választás, s ez nem volt teljesen ártatlan döntés: mérete kizárja, hogy az EU fővárosává váljon. Azonban mivel a latin és a germán civilizációk kereszteződésénél található, nyitottsága és mérete mindenképpen mellette szólt. Az intézmények a Kirchberg-fennsíkon helyezkednek el, ami a 90-es évek elejétől radikális városfejlesztésen ment át és sok állami és magán-ingatlanbefektetőt vonzott. Az ott lévő EU-intézmények (Bíróság, Számvevőszék, az EP titkársága, EBB) mára már egységesebb városi környezetet élvezhetnek.

Strassburg, Európa parlamenti fővárosa. Az egyik ok, amiért a szerződések idején az EP Strassburgba került, az volt, hogy az Európa Tanács üléstermeit tudta használni. A Parlament 1992 (Edinburgh) óta havonta egyszer itt tartja plenáris ülését, a rendkívüli ülések bizottsági és politikai csoportok ülései Brüsszelben vannak. A strassburgi vas-, beton- és üvegkomplexum 1994-99 között épült az Ill folyó és a Marne csatorna találkozásánál, s két részből áll: egy csonka oszlop formájú irodai torony, belsejében központi udvar, homlokzatán rózsaszín homokkő, illetve egy széles háromszög, ahol az ülésterem és a kis tanácstermek kaptak helyet. Tetejét ellipszis alakú fémtest borítja, s egy belső utca szeli át buja növényzettel.

Az EU viszonylag szűk területen elhelyezkedő épületeiben sokrétű munka folyik. A szervezet a jelenben tett erőfeszítései mellett a jövőre is gondol. Épülő új parlamentjében már megtervezték az Európa Unió Múzeumát. A mintegy hatezer négyzetméteren berendezendő múzeumnak már igazgatója is van, a lengyel születésű Krzysztof Pomian, a párizsi Társadalomtudományi Egyetem történészprofesszora személyében. A múzeum belga civil szervezetek kezdeményezésére és forrásaiból jönne létre, az EU egyelőre nem vesz részt a munkálatokban. A történet szemléleti viták moderálását nemzetközi tanácsadó testület segíti, amelynek magyar tagja is van: Klaniczay Gábor történész.²

---

² Szócs Lázló (Brüsszel):Európa múzeum épül Brüsszelben. Népszabadság.2005. szeptember 2.p.1.